

IRODALMI SZEMLE.

A könyvtárban alapvonalai.

(*Muzeumi és könyvtári kézi könyvek. Közrebocsátja a muzeumok és könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége.* Irta Ferenczi Zoltán. Budapest, 1903. Atheneum kiadása, 8-adr. XII és 240 l.

Sokszor hall nálunk a könyvtárnok nemcsak könyvtárt nem ismerő, sőt gyakran könyvtárban forgolódo egyénektől is ilyesféle kérdést: „de hát tulajdonképen mi dolga is lehet a könyvtárnoknak?” Az ilyen kérdések legjellemzőbbek arra nézve, hogy még a könyvtárban megforduló — tehát könyvtárhoz tartozó — egyének mennyire nem tudják, hogy a könyvtári, disciplinaris természetű foglalkozásnak nemcsak hogy elemi követelményei vannak, hanem hogy az sokoldalú és irányú szakismeretet s mindenben éber, gondos eljárást kíván.

De mi természetesebb, minthogy a tudományok fejlődésével, a könyvek rohamos szaporodásával együtt lépést kell tartani a könyvtárak fejlődésének is, mert ennek elhanyagolását károsan érzi meg amaz. Manapság már nemcsak egy néhány könyvből meríti a tudós ismereteit, hanem egy-egy szakembernek egész könyvtárra van szüksége. A mai tudományos szükségleteket tehát csak nagyobb könyvtárak elégíthetik ki. E tudományos s más egyéb könyvtári szükségletek megfelelő kielégítése nagy és fontos feladatok betöltésére szólítja s mindinkább nagyobb problémák elé állítja a könyvtárnok embert. A könyvtári foglalkozás ma már külön tudomány-szak, melynek külföldi egyetemeken katedrája s a könyvtári tudomány egyes részletkérdéseinek is egész irodalma van.

E néhány megjegyzés is eléggé igazolja a szükségletet, melyet Ferenczi Zoltán könyvtártana hivatva van betölteni. Meg kell ugyanis jegyeznünk még azt is, hogy idáig a könyvtári pályára lépő, vagy épen szükség szerint könyvtári foglalkozású egyének nélkülöztek olyan magyar nyelvű kézikönyvet, melyből a könyvtári szükséges ismeretek egész körét rendszeresen egybefoglalva bárcsak alapvonalaiiban is meg-

ismerhették volna.¹ A muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőisége is erre a nyilvánvaló szükségletre mutatott rá, midőn a muzeumi és könyvtári szervezet egyéb irányú szükségletei között e könyvtártan kiadásával nyitotta meg kézikönyveinek sorozatát.

A könyvtárak intézménye legfontosabb közművelődési intézményeink egyike s annyival kevésbé szabad e mezőt parlagon hagyni, mert Magyarország könyvtárait tekintve, a művelt világ gazdagabb országai közé tartozik. György Aladár statisztikai összeállítása ugyanis 1885-ben közel *harmadfél ezer* hazai könyvtárról ad számot, melyekben több mint *nyolczadfél millió könyv* őriztetik.² Már e tekintélyes számadatok magokban is felhivnak, sőt egyenesen követelik tőlünk, hogy könyvtáraink ügyét az eddiginél nagyobb figyelemre méltassuk.

Ferenczi Zoltán könyvtártana az ő 1900. és 1902 évi könyvtárnoki tanfolyamon tartott könyvtártani előadásainak eredményét tartalmazza. Mint a szerző a mű bevezetésében megjegyzi, nem akar e könyv más lenni, mint kézikönyv, mely előadja mindazt, „mi a könyvtárépítéssel s a könyvtárkezelés mai állásában első sorban jellemző és az alapismeretek megszerzéséhez szükséges“.

E kitűzött célhoz szerző elejétől végig hű maradt s rendszeres beosztásban tárgyalja a könyvtár építéssel és kezeléssel legaprólékosabb kérdéseit is. A tárgy nagy terjedelméhez mérten aránylag szűk keretben igen sok anyagot állított egybe, s az egyes részletkérdések megvilágítására szolgáló sok adatot szolgáltat. Az egyes kérdések fejtegetésénél rendszerint párhuzamosan állítja egymás mellé a különféle eljárásokat, megállapodásokat, véleményeket, hogy összehasonlításokat tehessen és ennek alapján véleményt nyilvánítsion. Ez a fejtegetési mód nemcsak nagyobb érdeklődést kelt a tárgy iránt, hanem egyszersmind önálló gondolkozásra ösztönöz s megfigyelésekre, hív fel. Általában véve a pragmaticus előadási modor jellemzi az egész könyvet, melylyel szerző a tárgy iránt vonzalmat és érdeklődést kelt.

A könyvtártan tárgyának megfelelőleg a mű két részre oszlik. Az első rész szól a *könyvtár épületről* és annak *berendezéséről*, míg a második a *könyvtár kezelését* tárgyalja; mindkettőt pedig rövid „bevezetés“ előzi meg. E bevezető részben általában szól az író a közkönyvtárak szükségességéről, meghatározza a könyvtár fogalmát s a könyvtár szó jelentését, adja a könyvtártan fogalmát. E fogalmi meghatározások után a bevezetés egy külön fejezetében a könyvtárak történetének rövid áttekintését adja a legrégibb könyvtáraktól elkezdve

¹ Megjegyezzük itt, hogy *Kudora Károlynak* 1893. megjelent *Könyvtártana*, míg egy szoros értelemben vett könyvtártani kézikönyv körén kívül eső kérdésekkel érdemileg foglalkozik, a könyvtár építés és berendezés fontos kérdéseit illetőleg csak néhány általános megjegyzést tesz.

² Ld. Hivatalos statisztikai közlemények. — Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben.

könyvtáraink ügyének mai állásáig. Ez mindössze 12 oldalra terjed, de a szűk kerethez mértén e rövid áttekintésben is világos képét adja a könyvtárak fejlődésének.

A hátralévő 220 lapnyi terjedelem majdnem egyenlő részben oszlik meg a tulajdonképeni könyvtártan jelölt két részének tárgyalása, de a könyvtár épület és berendezés leírása lapszám szerint mégis többre terjed, bár e számot a számosabb és nagyobb terjedelmű illusztrációk szaporítják.

Első tekintetre talán a könyvtár épületének és berendezésének aránylag ily részletes tárgyalása szembeszökő, de ha elgondoljuk azt, hogy maga a könyvtár épülete s annak berendezése mennyire lényeges s a könyvtár céljainak megoldásánál és szükségleteinek kielégítésénél mennyire nagyfontosságú tényezők, ha elgondoljuk, hogy a könyvek gyors szaporodásával azok célirányos elhelyezése, conserválása mily technikai nehézségek elhárításával jár: tisztán áll előttünk az is, hogy e részben még nagyobb feladatok megfejtése háramlik a könyvtárnokra, mint a könyvtár kezelésében. E részben talán az is növeli a nehézséget, hogy bár a gyakorlati kérdések elbírálásában a könyvtárnoknak kell az irányelveket megadni, azok technikai kivitele, megoldása nem rajta áll. És pedig, hogy mennyire lényeges ezeket a lehetőség szerint a legjobban megoldani, arról e könyv ezen első részének tárgyalását, egybevetéseit a különféle rendszerek elbírálását stb. végigkísérve fogunk igazán meggyőződni.

Választanunk kell a különféle elhelyezési módok között, ismerni az egyes rendszerek előnyeit és hibáit, számot kell tudnunk vetni a körülmények sokféle eseteivel. Mind chez pedig disciplinaris képzettség és gyakorlati szemlélődés kívántatik. A könyvtárépület helyének kiválasztása, annak felépítése alapjától a tetőzetéig mind a könyvtárnok szakismereteinek figyelembe vételével történjék s annak berendezése a legaprólékosabb részletekig a könyvtári tudomány megállapodásainak, eredményeinek felhasználásával.

Ezekre a kérdésekre nézve ad e könyvtártan első része útmutatást, a részletkérdéseket a különböző országok nagyobb könyvtárépületeinek, berendezéseinek, az alkalmazott rendszereknek egybevetésével világítja meg. E rész végén még egy néhány nagyobb könyvtár rövid leírását vesszük.

A második rész *a könyvtár kezelésével* foglalkozik. A mennyiben pedig a könyvtár kezelése a különféle fajú könyvtáraknál más szempont alá esik, legelőbb azok fajait sorolja fel. Azután a könyvtár alapítás és fejlesztés, a könyvek s azok fontosságának tárgyalása könyvtári szempontból, a ritka könyvek s ezek ismertető jeleinek leírása következik. Ezek után tér rá szerző a tulajdonképeni kezelési eljárások előadására.

Hat fejezeten keresztül tárgyalja itt az író azoknak szoros értelemben vett könyvtárnoki teendőket, melyeknek helyes megoldásától függ bármely nagy közkönyvtár használhatósága, igazi értéke. Sorban kerülnek itt elő azok a részletkérdések, melyek a könyvek beszerzésétől kezdve (a járulék-naplóba vezetéstől) egész a könyvikölesönzésig, általában a könyvtárnak közhasználatra bocsátásáig, a könyvtárnok figyelmére méltók. Természetesen legrészletesebben foglalkozik szerző a czímtárak (katalógus) kérdésével, mely az egész könyvtár kezelésnek legalapvetőbb munkálata. A katalógusokról szóló fejezet keretében ennél fogva külön tárgyalja a három egyetemes czímtárnak kérdését: külön fejtegeti a) a betűrendes-, b) a szak-, c) a helyczímtár kérdéseit. Majd a külön czímtárak, a régi magyar könyvtár, és az ősnymtatványok czímtározása stb. kerül sorra s útmutatást ad a könyv az értekezések, értesítők, egyetemi nyomtatványok s egyéb specialis gyűjtemények kezelési módjára is. Megbeszélés tárgyává teszi szerző azután a könyvkötés körül szükséges teendőket, eljárásokat s legutolsó fejezetében a könyvtár használatra bocsátásáról szól, külön az olvasóterem használatáról, külön a könyvikölesönzésről, a mely részt a budapesti egyetemi könyvtár és a magyar nemzeti muzeum olvasótermi szabályzatainak s tétörvény-mintáinak bemutatásával végzi.

A könyv használhatóságát s áttekinthetőségét nagyban elősegíti az egyes fejezetek elején lévő tartalomjegyzék, mit a végén összegezve is megtalál az olvasó.

Az első részt számos illusztráció kíséri s a második rész szövege közé pedig a kezelés kérdéseinek megvilágítására szolgáló minta-leírásokat, magyarázó szövegeket vegyített a szerző.

Ki kell emelnünk végül, hogy a könyv elején található szakirodalmi repertoriumon kívül az író a szöveg közben is a maga helyén mindannyiszor hivatkozik forrásaira, mely eljárásával a részletkérdések iránt érdeklődőknek kutatását nagyban elősegítette.

A szerző ama szavaival végezzük ismertetésünket, hogy „bár fordítaná e kézikönyv a figyelmet nálunk is minél szélesebb körben a könyvre; bár minél általánosabban bírná felébreszteni azt a meggyőződést, hogy nincs becsesebb vagyon a jó könyvnél s hogy a könyvek száma és használatának mennyisége minden országban a műveltség legfőbb bizonyítéka“.